

ВОЛОДИМИР ТАРАСЮК

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Збори на зимівлю

Кимось було помічено, що в подорожі до Криму, на Дон чи Дін, як тоді називали, до Одеси тощомужні візники проводили півжиття. І саме в дорозі, в степах їм доводилося ставати на зимівлю. Чому? Пояснення просте. Адже 30—40, інколи й 100 возів не могли розміститися в одному селі, та й корму для волів у необжитих місцях було значно більше. Саме коли наставав такий час, говорили: «Як прийшла Покрова, сиди, чумаче, вдома» — тобто до снігу маєш бути в загонах у степу.

Коли виїжджали з домівки, за днів два робили великий обід, скликали багато людей. Потім чумак з п'ятьма, як правило, возами приставав до котроїсь валки. А в кого вона була, наймав піднаймитів. При цьому 5—6 возів складали батову, 5—6 батових — валку в 25—30 возів. Траплялося, що валки сягали 40 мат і більше.

Бувалі чумаки знали, що в криницях по дорозі понад 80 волів напоїти було важко, а тому більшу кількість їх розбивали на нові, менші валки. На кожен батову припадає чумак, що сидів на передній мажі. І так одна за одною батова. Налигачами — ремінними або шовковими, переплетеними пасками-китицями, — прив'язували підводи до підводи. На кожен батову брали ще запасну вісь, двоє коліс, шину, до якої волам роблять підкови, ярмо, ваговий дрюк (підважувати колеса).

Однак це ще не все. До такого скарбу додавалося обов'язково з розрахунку на кожного чоловіка 3 пуди борошна і пуд пшона, 0,5 пуда сала, 3 лантухи риби, вінок цибулі, 2 фунти солі, торба часнику, 2 лантухи сухарів. Крім того, брали також трохи хліба, сушені чи кислі буряки на борщ, узвар-кутю для Різдва, з одягу кирею, кожух, свиту, чоботи, шапку й рукавиці. Наймит-паровочник мав ще й свій пожиток.

мав ще й свій пожиток.

Від'їзд призначали на п'ятницю — день, коли Бог сотворив людину і який асоціюється в християн з образом долі. Перед тим, як рушати, ярмами ставили до сходу сонця і говорили: «Господи, пострічай у добрий час». Потім приводили волів, мастили колеса, прив'язували масниці й наливали смоли в лагуни з розрахунку для 4 возів, на 100 верст 10 фунтів смоли. Й, до речі, заготовляли на Волині. І тільки потому запрягали волів.

У цей час сходило сонце. Старий бувалий чумак — батько чи дід, — а за їх відсутності мати виходить із хати, несе свячену воду в мисці й кропило з сіна. Потім кидає сокиру перед возів так, аби ті не зачепилися, проїжджаючи. Тим часом досвідчений чумак помічав: упаде сокира до схід сонця — добра буде подорож, на захід — невдала, на південь — хороший стане заробіток, на північ — чекатиме якоесь нещастя.

Потім найстарший із візників клав свердло чи долото на солому (щоб був хрест). Сам ставав з лівого боку, з якого йшли чумаки, й молився до сходу сонця. Інші побратими біля своїх батових теж молилися, тричі били поклони й казали: «Господи, пострічай у добрий час». Тоді рушали, й батько всіх кропив свяченою водою.

Проїшовши через хрест із сокири й свердла (долота), чумацький караван ставав на правильний курс і під напутні слова родичів рушав у дорогу. Часто з отаманом виїжджав і старий чумак. Разом вони домовлялися на час подорожі про пасовисько, місце загону, водопій, розплачувалися з тими, хто надавав їм послуги. А воли доводилося напувати й годувати тричі на добу. Денна норма складала 1,5 пуда сіна й кілька відер води.

Потім безпосередньо ставали на зимівлю. Викопували землянку на 6—8 чоловік, замуровували для їжі два казани, робили лежакі. В землянках час гайнували по-різному: колядували, грали на сопілках, згадували минуле, розказували всілякі небилиці, читали книги й учили неписьменних. Цікаво, що не дозволялося грати в карти, щоб не програти чумачки (так загалом називали волів, возів, можливо, коня, ярмо та дрібне приладдя). Зате з насолодою змагалися в шахових поединках, для яких самі ж робили фігури. Все, що лишилося зверху, пильно вартувалося собаками.

Коли ж приходила весна, протряхала земля, зеленіли трави, чумаки знову збиралися в дорогу. Існувало тільки повір'я, щоб не виїжджати до Благовіщення, якою ранньою чи пізньою не була весна.

(Продовження. Поч. в №№ 95—101).